

د دماغونو پرواز

ژباړه او شپږنه: جان محمد مهربان

د دماغونو پرواز

د جان محمد مهربان ژباړه او خپرونه

پېژندنه

نوم:

د دماغونو پرواز (Braindrain)

ژباړه او خپرنه:

جان محمد مهربان

د ليکوال برېښنالیک:

jmihraban@yahoo.com

انلاين چاري:

مختار احمد احسان - د لراوېر دات کام برېښنايي کتابتون

www.Larawbar.com

د کتاب لړلیک

1. د ژباړن او خپرونکي خو خبري
2. د دماغونو د پرواز پېژندنه
3. اروپا
 - 3.1. غربي اروپا
 - 3.2. مرکزي او شرقي اروپا
 - 3.3. جنوبي شرقي اروپا
 - 3.4. پرتګال، ارنډ، ایتالیا، یونان او هسپانیه
 - 3.5. انگلستان
 - 3.6. ترکیه
4. افريقا
 - 4.1. ګانا
 - 4.2. جنوبي افريقا
5. اسيا
 - 5.1. غربي اسيا
 - 5.2. عراق
 - 5.3. ايران
6. منځنی ختیځ
 - 6.1. اسرائيل
 - 6.2. عربي نړۍ
7. پاسفيک اسيا
 - 7.1. ماليزيا
 - 7.2. فلپين
8. جنوبي اسيا
 - 8.1. انډيا
 - 8.2. نيبال

- 8.3. پاکستان
- 8.4. سریلانکا
- 8.5. افغانستان
9. شرقي اسيا
- 9.1. چين
- 9.2. ټايوان
10. استراليا
- 10.1. د پاسفيک جزيرې
- 10.2. نيوزيلاند
11. شمالي امريکا:
- 11.1. کاناډا
- 11.2. د امريکا متخده ايالات
12. لاتين امريکا
- 12.1. کيوبا
13. کارابين
14. د دماغونو د پرواز دمخنيوي لاري
15. د دماغونو د پرواز گټي
16. د دماغونو د پرواز مفني تاثيرات
17. ضميمې
18. ماخذونه

د ژباړن او خپرونکي خو خبري

د دماغونو پرواز د اقتصاد په علم کښي د بحث او د پام وړ موضوع ده. د پوهنتون داستادانو له خوا د دغې موضوع په اړه محصلينو ته پوره معلومات نه په ليکچرونو تونو کښي اونه په شفاهي ډول ورکول کيږي.

ما (ج.م. مهربان) ته له ډېري مودي راهيسي دغه سوال پيدا ؤ چي ولي افغانان په افغانستان کښي خپلي عزتمندي دندي پرېږدي او د هيواد د باندني ډېرو داسي کارونو ته لاس ور اچوي چي هغه د دوی د شخصيت او مسلک سره برابر نه وي. دغه سوال مي هم په ذهن کښي گرځېدئ چي د افغانستان دولت پر افغانانو باندې د شپاړسو کلنو يا تردې هم زياتي مودې له پاره سرمايه گذاري وکړي خو اخير افغانان د امريکا متحده ايالاتو، کاناډا او نورو غربي هيوادونو ته حتی د ژوند په قيمت او قرباني ځانونه ورسوي. د دغو سوالونو د جوابولو او د محصلينو سره د دماغونو يادبشري سرمايي د پرواز په اړه د معلومات شريکولو په نيت مي دغه لاندې خپرنه او ژباړه په انټرنېټ کښي د انگلېسي ويب سايټونو څخه راټوله او ژباړلې ده او په لراوبر کښي بېله عکسونو او جدولونو ئې درې برخي خپرې سوي. ډېر کونښن مي وکړ چي په دې خپرنه کښي د ډېرو هيوادونو په اړه معلومات وړاندې کړم خو د هر هيواد په اړه مي معومات پيدا نه کړای سواي.

د ځينو هيوادونو په اړه مي پوره معلومات وړاندې کړي دي او دنوروپه اړه بيا ځکه لږ معلومات ورکول سوي دي چي په انټرنېټ کښي مي پيدا نه کړل. د مثال په توگه، د منځني اسيا په اړه په انټرنېټ کښي خاص معلومات نه وه که څه هم زه د ونډه خبريم چي د تاجکستان، ترکمنستان او نورو مرکزي اسيايي هيوادونو زيات شمېر علمي کدرونو روسيې ته پرواز کړی دی خو مربوط ارقام او احصايه مي تر لاسه نه کړای سواي. د افغانستان د دماغونو د پرواز په اړه په ويکيپيډيا کښي هيڅ معلومات نه ول نو مجبور سوم چي دنورو ځايونو څخه معلومات تر لاسه کړم. دا هم بايد ووايم چي په دغه ژباړه او خپرنه کښي ځيني جملې او پاراگرافونه په داسي ډول پای ته رسېدلي دي چي بايد نه وای رسېدلي يعني يو څه معلومات نور هم پر جمع سوي وای. ما خپل محدوديتونه

په گوته کرل خو بیا هم که انتقاد ، پیشنهاد او یا اضافه معلومات لرئ، دمهربانی له مخي ئې
پردغه ادرس را سره شریک کړئ: jmihraban@yahoo.com

په درنښت

جان محمد مهربان

کابل، دوراهي ده عربان، قرغه

۱۳۹۲-قوس-۱۸

د دماغونو پرواز

Brain drain

دانگلېسي (Brain) د (ماغزه، هوښ، ذکاوت، ماغزه الو زول، ماغزه تويول) معنی لري. د (Drain) کلمه بيا د (وچول، او به ځني ایستل، تشول، زېم ایستل، کرار-کرار کمزوری کېدل، ورو-ورو دعا يدا تي منا بگو کېدل) مفهوم ورکوي. د دماغونو بيا د بشري سرمايي پرواز (Brain drain or human capital flight) له يوه ځايه بل ځای ته د يو غټ گروپ افرادو د تخنيکي مهارت يا پوهي مهاجرت/انتقال ته ويل کيږي.¹ د دماغونو پرواز اکثره وخت دوه علتونه لري چې يو يې له افرادو او بل يې له ممالکو څخه سرچينه اخلي. له هيوادونو څخه ځکه سرچينه اخلي چې د يو هيواد اجتماعي چاپيريال، دکاري زمينو کموالی، سياسي بې ثباتي، اقتصادي خپگان (economic depression)، روغتيايي خطرونه (health risks) او داسي نور، د بل هيواد غني فرصتونه (rich opportunities) سياسي ثبات او ازادي، پرمختللی اقتصاد، د ژوند کولو ښه شرايط او داسي نور د يو مملکت او سېدونکي مجبور او تشويق کړي چې خپل هيواد پرېږدي او بل هيواد ته ولاړ سي. شخصي ترجيح، په خارج کېني د دوستانو درلودل، هورې (په خارج کېني) خپل مسلک ته دښه انکشاف ورکولو زمينه او داسي نور... په فردي دلایلو کېني حسابيږي. که څه هم د دماغونو پرواز لومړي ځل دهغو تکنالوجيکي کارمندانو له پاره کارول کېدئ چې خپل هيواد به يې پرېښوئ، خو نن دغه اصطلاح ډېره پراخه سوې ده، ټول هغه تعليم يافته او مسلکي وگړي په کېني راځي چې له يوه هيواد، اقتصادي سيکتوراو ساحې څخه بل هيواد ته دښه ژوند او لوړ معاش ترلاسه کولو له پاره ځي.

د دماغونو پرواز ته اکثره وخت د اقتصادي مصرف (economic cost) په نظر کتل کيږي ځکه چې د يو هيواد او سېدونکي دخپلو هغو ارزښتانکه او تقاضا درلودونکي مهارتونو سره بل هيواد ته ځي چې د دوی دخپلو دولتونو له خوا دکلنو-کلنو راهیسي تمويل سوي وي. د دماغونو پرواز، د مالي سرمايي پرواز (Financial Capital Flight) ته ورته دئ، ځکه چې يو هيواد د مهارتونو دلېوالي څخه کرېږي او بل هيواد د مهارتونو د ترلاسه کولو څخه استفاده او خوند اخلي چې دې حالت ته بيا د دماغونو حصول (Brain Gain) ويل کيږي. د دماغونو پرواز د اقتصادي انکشاف، ودي او فقر ختمولو پر ضد او يو لوی خنډ دئ. د دماغونو د پرواز اصطلاح په طب کېني هم کارېږي.

¹ Brain drain (or human capital flight), is the large-scale emigration of a large group of individuals with [technical skills or knowledge](#).

چي هوري ځان ته بېل مفهوم لري او دلته زموږ د موضوع څخه وتلی بحث دی. د دماغونو پرواز په پرمختلونکو ملتونو (developing nations) کښي يوه عامه خبره ده چي يو په يو مې لاندې يادونه کړې ده:

اروپا:

د دماغونو د پرواز مېلان په اروپا کښي پر دوو برخو وېشل کيږي. اول داچي ښه با استعداده ساينس پوهان له غربي اروپا 'Western Europe' څخه د امريکا متحده ايالاتو ته مهاجرت کوي. په دوهم قدم کښي بيا، ماهر کارگران له مرکزي 'Central' اوله جنوبي شرقي 'Southeastern Europe' اروپا څخه غربي اروپا 'Western Europe' ته مهاجرت کوي که څه هم شواهد وايي چي دغه مېلان منځ پر کمېدو دی.

اروپايي اتحاديې د ماهر و کارمندانو د لاسه ورکولو سره مخ ده نو ځکه ئې د بېلو کارت "blue card" پاليسي چي د امريکا د متحده ايالاتو د گرین کارت (green card) پاليسي ته ورته/مشابه ده، رامنځ ته کړې ده. د بېلو کارت د پاليسي له مخي، اروپايان کونښن کوي چي په راتلونکو دوو لسيزو کښي شل ميليونه کارگران له اسيا، افريقا او لاتين امريکا څخه وباسي. دلته ما (ج.م. مهربان) ته نه څرگنديږي چي دغه شل ميليونه به ئې خپل اوسېدونکي وي او که به د دغو درو براعظمو اصلي اوسېدونکي واردوي چي خپله خلا په ډکه کړي. زما تحليل دادئ چي خپل وطنوال به له دغو براعظمو څخه باسي ځکه چي هيڅ هيواد په پردي فکر نه جوړيږي.

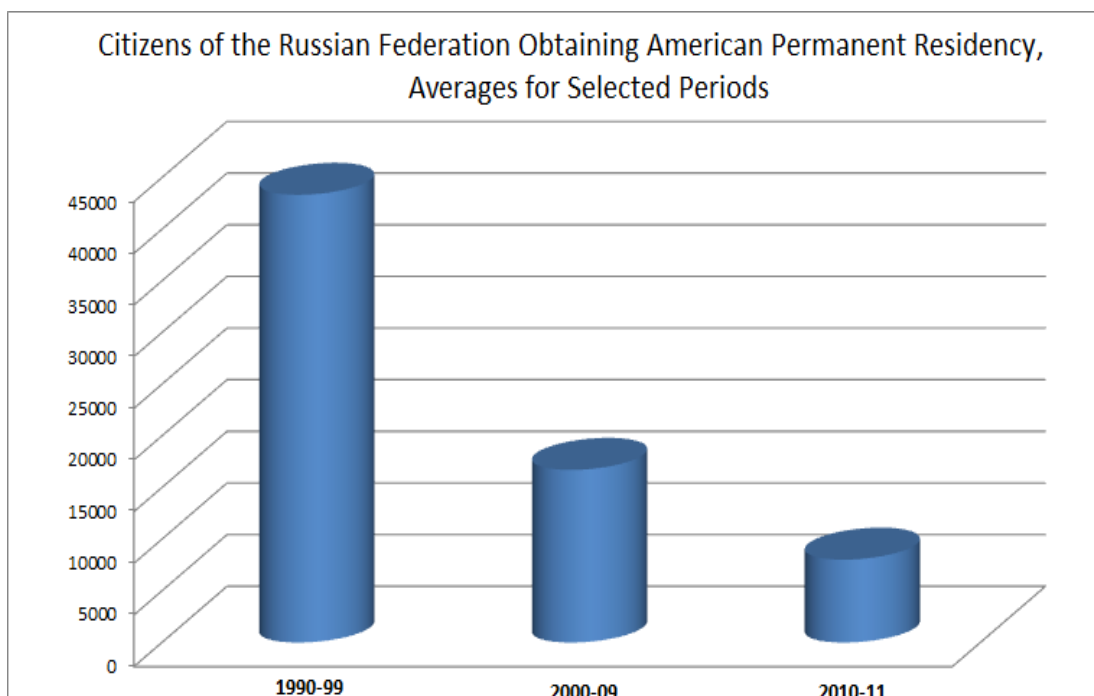
غربي اروپا:

په ۲۰۰۶ مېلادي کښي دوه لکه پنځوس زره (250,000) اروپايانو د امريکا د متحده ايالاتو، يولک و څلور شپېته زره، دوه سوه پنځه اتيا (164,285) استراليا، څلوېښت زره، څلورسوه پنځه پنځوس (40,455) کاناډا، اووه دېرش زره، نهه سوه شپږ څلوېښت (37,946) نيو زېلانډ ته مهاجرت کړی دی. د جرمني څخه يولک و پنځه پنځوس زره، دوه سوه نوي (155,290) جرمنيانو دخپل هيواد څخه کوچ کړی دی چي اکثره ئې داروپا په داخل کښي مهاجرسوي دي. په اروپا کښي د کارگرانو د مهاجرت دغه ارقام ترټولو لوړه اندازه ښيي چي (په اروپا کښي) د دوهم جهاني جنگ د مهاجرت له عدد سره مساوي دی. په غربي اروپا کښي پرتگال هغه هيواد دی چي ترټولو ډېر د دماغونوله پرواز څخه کيږي. پرتگاليان انگولا، برازيل ته مهاجرت کوي،

د تکنالوژي، روغتيا او بانکي خدماتو مسلکي کدرونه بيا انگلستان ځني جلبوي. پرتگال خپل ۵٪، ۱۹ ماهر نفوس له لاسه ورکړی دی او اوس کونښن کوي چې دغه ضرورت له استرالیا، کاناډا، سویټزرلنډ، جرمني او استریا څخه پوره کړي.

مرکزي او شرقي اروپا:

د شوروي اتحاد د ۱۹۹۱ د سقوط راهیسي، دروسیې څخه تر پنځه لکه (500,000) زیات ساینس پوهان او کمپیوټر پروگرامران تللي دي. امریکا، کاناډا، جرمني او جنوبي کوریا ته دروسیې د دماغونو پرواز په لاندې گرافونو کې بڼه څرگندېږي:

په شرقي اروپا کښي د دماغونو پرواز يو عام مشکل دی. مرکزي او شرقي اروپا دارلنډ او انگلستان سره دخپلو ماهرو کارمندانو د مهاجرت په اړه اندېښنې څرگندي کړي دي خو تر اوسه ئې لا نتيجه نه ده معلومه. د ۲۰۰۳ راهيسي لیتوانیا (Lithuania) خپل یو لک (100,000) ځوان او ښه تعليم يافته کسان له لاسه ورکړي دي چي اکثره ئې اړلنډ ته تللي دي، په داسي حال کښي چي اړلنډ مخکي په خپله د دماغونو د پرواز له ستونزو سره مخ ؤ. دغه ته ورته حالت په پولنډ کښي هغه مهال واقع سو کله چي پولنډ داروپايي اتحاديې غړيتوب ومنئ. داروپايي اتحاديې سره د پولنډ د غړيتوب په لومړي کال کښي، یو لک (100,000) ثبت سوي پولنډيان انگلستان ته د کار کولو له پاره مهاجرت وکړ. د پولنډ ترټولو لوی بانک (PKO Bank Polski) د څېړني له مخي، درو شپېته فيصده (۲۳٪) پولنډيان په انگلستان کښي مهاجر دي چي له ۲۴ څخه تر ۳۵ کاله پوري عمر لري. د دغه فيصدي څخه څلوېښت فيصده (۴۰٪) ئې د پوهنتون څخه فارغه دي. په پولنډ کښي د معاشاتو د چټکي ودي سمون، پرمختلونکي اقتصاد (booming economy) د زلاتي (zloty) يا پولنډي سکې قوي ارزښت او کمېدونکي بې کاري د پولنډي کارگرانو پرواز کم کړی دی.

جنوبي شرقي اروپا:

البانيا يو له هغو هیوادونو څخه ده چي دکمونيست رژیم د سقوط څخه ورسته ئې د دماغونو پرواز تجربه کړی دی. د ۱۹۹۱ راهيسي د البانيا اوسېدونکي ايتاليا، يونان، انگلستان، کاناډا او دامريکا متحده ايالاتو ته د کار له پاره مهاجرت کوي. د تېرو لسو کلنو راهيسي د البانيا تعليم

یافته او مسلکي کسان خپل هیواد پرېږدي او هغو هیوادونو ته ځي چې هورې ښه امکانات، ښه ژوند او امنیت وي. د پرتګال، ارنلډ، ایټالیا، یونان، هسپانیې ډېر او سپډونکي استرالیا، برازیل، انګولا او ارجنټینا ته د کار له پاره مهاجرت کوي.

انګلستان:

د ۲۰۰۰ کلنو په شا او خوا کښي درې عشریه پنځه (۵، ۳) میلیون انګرېزانو د انګلستانو څخه مهاجرت کړی و. د انګرېزانو مهاجرت په خاصه توګه استرالیا او د امریکا متحده ایالاتو ته سوی دی. په ښه اقتصادي فضا کښي کار کول هغه څه دي چې اکثره ځوان انګرېزان مهاجرت پسې کوي.

ترکیه:

د ۱۹۶۰ کلنو په شا او خوا کښي ډېرو ماهر و کارګرانو او کارمندانو د ډاکټرانو او انجینرانو په شمول له ترکیې څخه مهاجرت وکړ. هغه مهال په ترکیه کښي سیاسي بې ثباتي او د ۱۹۶۰ فوجي کودتا د ترکیانو د دماغونو د پرواز عوامل ول. په دې ورستیو لسیزو کښي ډېرو ترکیي مسلکي کسانو له ترکیې څخه مهاجرت کړی دی البته دهغو محصلینو په شمول چې د ترکیې څخه دباندې زده کړي کوي او بیرته خپل هیواد ته نه ځي. د ترکیي کارمندانو د دماغونو پرواز ته د میډیا توجه وروابستل او په ۲۰۰۰ مېلادي کښي د ترکیې حکومت اقدام وکړ چې د دماغونو د پرواز ستونزه وڅېړي. په ۲۰۱۰ مېلادي کښي د ترکیې د مالیې وزیر یو اټکل وړاندې کړ چې په ۲۰۵۰ مېلادي کښي به د ترکیې ملي ناخالص تولیدات (GDP) پنځه الی شپږ (۵-۶) ټریلیون ته پورته سي.

افریقا:

افریقایي هیوادونه د دماغونو له پرواز څخه داسي متاثر دي چې نه سي کولای چې د فقر له کرښي څخه ځانونه خلاص کړي. په افریقايي هیوادونو کښي، نایجریا، کینیا او ایتوپیا (حبشه) د دماغونو له پرواز څخه ډېر متاثر دي. پرافریقايي هیوادونو باندي دکاله دیولک او پځوس زره (150,000) خارجي/غربي کارمندانو او مسلکيانو پرګومارلو باندي تقریباً څلور میلیونه امریکایي ډالره مصرف راځي. حبشه د ۱۹۸۰ څخه تر ۱۹۹۱ پوري ۷۵٪ ماهر کاري ځواک (workforce) له لاسه ورکړی دی. حبشه ډېر ښه ډاکټران روزي خو دغه ډاکټران ترحبشه د امریکا د متحده ایالاتو د شکاګو په ایالات کښي ډېر لیدل کیږي ځکه چې د افریقا په خدماتي

سیکتور کښي دکارمندانو معاشات دونه کم دي چي ددوی اساسي ضرورتونه لانه په رفع کيږي. همداسي په افریقا کښي ډېر پوهنتونونه دباتجربه لیکچر ورکونکو د کمښت سره مخ دي. کله چي ئې ځوانان له پوهنتونو څخه فارغه سي نو غربي هیوادونو ته دمهاجرت له پاره ملا وتړي. د دماغونو پرواز د افریقا داقتصادی پاته والي عامل دی او ویل کيږي چي دغه حالت به دنړۍ والتوب له سببه په راتلونکو لسيزو کښي هم دوام ولري.

ګانا اوس درې زره شپږ سوه (3,600) ډاکټران لري چي دهیواد پر شپږ زره اووه سوه (6,700) اوسېدونکو باندي ئې یوډاکټر رسیږي، دامریکا په متحده ایالاتو کښي بیا د څلورسوه دېرشو (430) کسانو له پاره یو ډاکټر وي. دګانا ځوان ډاکټران او نرسان دخپل هیواد څخه انگلستان، دامریکا متحده ایالاتو، جمیکا، او ګاناډ ته دزیات معاش او ښه کاري شرایطو له پاره مهاجرت کوي. دګانا رسمي احصایه وایی چي د ۱۹۹۳ څخه تر ۲۰۰۰ پوري ئې دهیواد ۲۸٪ روزل سوي ډاکټران له لاسه ورکړي دي. جنوبي افریقا (South Africa) هم یو له هغو افریقایي هیوادونو څخه ده چي دتیرو شلو کلنو راهیسي د دماغونو له پرواز سره مخ ده. باور کيږي چي دجنوبي افریقا د دماغونو پرواز دمنطقي پراقتصاد تاثیر کولای سي. یوازي د ډاکټرانو دپرواز څخه جنوبي افریقا ته یو، عشرییه یو څلوېښت بیلونه (\$1.41bn) امریکایی ډالر ته توان وررسيږي. مهاجرت ورته کېدوونکي یا کوربه هیوادونو (hosting countries) بیا گټي تر لاسه کوي. یوازي انگلستان دجنوبي افریقا د ډاکټرانو څخه دوه، عشرییه اووه (\$2.7bn) بیلونه امریکایی ډالر تر لاسه کوي. په خدماتي سیکتور کښي کم معاشات او مزدوري، دژوند کولو غیري معیاري حالت، دترانسپورت او سرپناه کمښت، نامساعد کاري چاپیریال، دمسلكي پرمختگ کم امکانات، دتحقیق او انکشاف (Research and Development) له پاره کمه بودیجه، دمسلكي ماشینري کموالی، اجتماعي ناراحتی (Social unrest) سیاسي شخړي، جنگونه، دتعلیمی نصاب او سیستم ټیټ کیفیت، دازادی، کموالی، دپرمختگ او ووظیفو په ځایونو کښي تبعیض او داسي نور دافریقا د دماغونو دپرواز عوامل دي.

بلي خوا ته بیا ویل کيږي چي چټکي اقتصادي ودي او انکشاف او همداسي په افریقا کښي دمنځنۍ طبقې (middle class) ظهور، دافریقا د دماغونو پرواز اوس ورځ په ورځ سرچپه (معکوس) کوي. د ۲۰۰۱ څخه تر ۲۰۱۰ پوري دنړۍ لس ترټولو چټک وده کوونکي (-fastest-growing) هیوادونه په افریقا کښي ول او توقع کيږي چي په ۲۰۱۵ کښي به دافریقا اقتصاد داسیا تر اقتصاد قوي سوی وي. اقتصادي انکشاف، دتکنالوژي معرفت، چاپک انټرنیټ، ښه

موبایل سیستم، ښه تعلیم یافته نفوس، مساعد کاروباري چاپیریال افریقایانو ته زمینه برابره کړې ده چې خپلو کورونو ته ور ستانه سي او اوس ډېر افریقایان په خپلو کورونو کښي کار کوي.

اسیا

غربي اسيا:

عراق

د عراق په جگړه کښي چي امنیت او اساسي خدماتو ته لاس رسى نه و، څلور(4) ميليونو عراقيانو خپل هيواد پرېښودئ. د ۲۰۰۳ څخه تر ۲۰۰۲ پوري نهه اتيا (۸۹) د پوهنتون پروفيسران او لوړ رتبه ليکچر ورکونکي وژل سوي ول. د عراق د معارف وزارت دراپور له مخي د ۲۰۰۲ کال په څلورو مياشتو کښي درې سوه يوولس (۳۱۱) ښوونکي قتل سوي ول. د صدام د دولت دنسکورېدو سره سم، فراري عراقيانو ته زمينه برابره سوه چي بيرته خپل کورته ستانه سي خواوس حالت بيرته بلي خوا ته روان دي. امنيتي ستونزي، اختطاف، ترورکول، ځوروني، دمجرمينو له خوا دپيسو غوښتنه د عراقيانو د دماغونو د پرواز عوامل دي چي د عراق اقتصاد ئي له ستونزو سره مخ کړي دي.

ايران: د آی ایم ایف یا نړیوال پولی صندوق ([International Monetary Fund](http://www.imf.org)) د ۲۰۰۲ کال د سروې له مخي، ايران په نيوي (۹۰) هيوادونو کښي هغه هيواد و چي د بشري سرمايي په پرواز کښي ئي لومړی مقام تر لاسه کړ. د ۱۹۹۰ کلنو په شا او خوا کښي يو لک پنځوس زره (150,000) ايرانيان د اقتصادي همکاري او انکشاف د مؤسسې ([Organization for Economic Co-operation and Development OECD](http://www.oecd.org)) مربوط هيوادونو ته مهاجر سول چي پنځه ویش فیصده (۲۵٪) ئي ماستري درلودلې. د آی ایم ایف د ۲۰۰۹ کال په راپوري کښي ويل سوي دي چي هر کال د يو لک او پنځوس زره څخه تر يو لک و اتيا زره (150,000-180,000) ايرانيان د خپل هيواد څخه وزي چي ايران ته ئي د کال پنځوس بيليونه امريکايي ډالر تاوان ور رسېږي. په ايران کښي د دماغونو پرواز د بي کاري او سختو اجتماعي قوانينو له مخي رامنځ ته سوی دی.

منځنی ختيځ:

اسرائیل

اسرائیل دخپل تاسیس له ورځي څخه بیا تر نن ورځي پوري د دماغونو د پرواز سره مخ دي. ډېر اسرائیل د امریکا متحده ایالاتو ته مهاجرت کوي، اوس مهال درې لکه و دېرش زره (330,000) اسرائیل دخپل هیواد څخه دباندې ژوند کوي. دیوې ټول پوښتنې له مخي سیاسي بې ثباتي او ناامني د اسرائیلو د مهاجرت عوامل نه دي بلکې دباندې د ژوند کولو ښه معیارونه، کاري زمينې، مسلکي پرمختګ (professional advancement) او لوړې زده کړې د اسرائیلو د مهاجرت کولو عوامل بلل سوي دي. په اسرائیلو کې ښه تعليم یافته کسان چې په ساینس او انجینري کې زده کړې لري، دباندې ځي او لږ تعليم یافته د هیواد دننه پاته کېږي. د اسرائیلو د تاسیس یعنی د مې د میاشتي ۱۹۴۸ څخه بیا تر ۲۰۰۵ مېلادي پوري څلور لکه (400,000) اسرائیلي ډاکټران او اکاډمیک شخصیتونو مهاجرت کړی دی. په ۲۰۰۹ کې د اسرائیلو د لوړو زده کړو شورا (Council for Higher Education) خبر ورکړ چې پنځه ویش فیصده (۲۵٪) تعليم یافته اسرائیل له هیواد څخه دباندې او سیرې، چې په دې توګه اسرائیل په نړۍ کې د دماغونو د پرواز تر ټولو د لوړې اندازې سره مخ دي.

په دې ورستیو کې په ډېرو اسرائیلو کې خپل وطن ته دبیرته ستنېدلو میلان پیاوړی سوی دی. په ۲۰۰۷ کې اسرائیلي حکومت دخپلو هیوادوالو دبیرته راستنېدو د تشویق پروګرام پیل کړ چې مشته نتیجه ئې ورکړې ده ځکه چې د ۲۰۱۰ راهیسي اسرائیلي څېړونکي، بیزنس منبجران، مسلکي او تخنیکي کسان دبیرته خپل هیواد ته ستنېږي.

عربي نړۍ:

د ملګرو ملتونو او د عربي لیګ ([Arab League](#)) په حواله، عربي هیوادونه تر ۲۰۱۰ پوري د دماغونو له پرواز سره مخ ول. د عربي ممالکو څخه یو میلیونو متخصصینو او ماهرینو په عربي هیوادونو کې ژوند کوي چې په تخنیکي او علمي ساحو کې د کار کولو زمينه ئې علت ښودل سوي و څو ځیني نورو عربو بیا د سیاسي بې ثباتي او جنگ له امله خپل هیوادونه پرېښي ول. د ۲۰۱۲ راهیسي د عربي هیوادونو د دماغونو پرواز برعکس کېږي ځکه چې ځوان عرب زده کوونکي پر خپل کور پاتېږي او له دباندې نور هم ورستنیږي چې دغه کار د عرب پسرلي ([Arab Spring](#)) په نتیجه کې سوی دی. ډېر عرب هیوادونه په دې پوه سول چې ساینس د پرمختګ یوه لار ده نو دوی هم پردغه لار روان سول او په دې توګه ئې خپل هیوادونه د دماغونو له پرواز څخه وژغورل. نړۍ وال

د واداره اقتصادي رکود (ongoing global recession) یو بل عامل دی چې عرب نې د دماغونو له پرواز څخه ساتلي دي.

پاسفیک اسیا Asia Pacific :

مالیزیا:

مالیزیا د دماغونو له پرواز څخه سخته کړېږي. د هیواد د باندې بڼې کاري زمينې او تعليم، د مالیزیا په داخل کېني فساد، اجتماعي غیر مساوات (social inequality) د مالیزیا د دماغونو د پرواز عوامل بنودل سوي دي. په ۲۰۱۱ مېلادي کېني بیرنا ما (Berita Nasional Malaysia: [Bernama](#)) چې د مالیزیا لو حکومتی خبري اجنسي ده، خبر ورکړ چې یو میلیون ماهر مالیزیا یان د هیواد د باندې کار کوي.

اوس په مالیزیا کېني د دماغونو پرواز چټک سوی دی ځکه چې د ۲۰۰۸ څخه تر ۲۰۰۹ پوري درې لکه پنځه زره (305,000) مالیزیا یانو خپل وطن پرېښی و او د ۲۰۰۷ کال په مقایسه یولک و څلوېښت زره (140,000) مالیزیا یانو مهاجرت کړی و چې اکثره ئې هندي او چینایي اصله مالیزیا یان ول. د مالیزیا یي کارگرانو او کارمندانو مهاجرت د مالیزیا اقتصادي وده په ۲۰۰۰ کال کېني څلور عشریه پنځه فیصد (۴،۵٪) او د ۱۹۰۰ کلنو په شا او خوا کېني اووه عشریه دوه فیصد (۷،۲٪) کېنته کړې وه.

فلپین:

فلپین له ۱۹۶۰ کلنو (1960s) راهیسي بیا تر ننه پوري د دماغونو له پرواز سره مخ دی. د دماغونو پرواز د فلپین په اقتصادي سیکتورونو کېني، د نرسینګ پرسیکتور سخته اغېزه کړې ده. که څه هم په دې ورستیو کېني د فلپین په اقتصادي حالت کېني څه نا څه تغیرات راغلي دي خو فلپین د مستعمرو له تاریخه بیا تر نني نړۍ والو اړیکو تر عصره د دماغونو له پرواز سره مخ دی.

دوهم نړۍ وال جنگ د فلپین اقتصاد اوزېرېناو (infrastructure) ته تاوانونه ورسول چې په نیتجه کېني ئې فلپینیان دروغتیایي ستونزو او د ثروت/عاید د غیري مساویانه وېش (uneven wealth distribution) سره مخ کړل. که څه هم پر دولس زره (۱۲۰۰۰) فلپینیانو باندې یو نرس رسیږي خو

دهغه وخت دماليې وزير او دملي اقتصادي شورا رئيس روکساس (Roxas) دصحي ستونزو پر ځاي دمالي ستونزو سره لاس او گربوان و ځکه چې دولت ئې دبوديجې دکسر سره مخ و. کله چې دامريکا متحده ايالاتو په ۱۹۲۵ کښي د مهاجرت په قانون کښي سمون راوست، نو امريکا ته دفلپيني نرسانو صادورول/مهاجرت هم پيل سو. امريکامتحده ايالات بيا يو له هغو هيوادونو څخه و چې دهيواد په دننه کښي دنرسانو دکمښت سره مخ و. اوس مهال فلپين په دنيا کښي ترټولو زيات نرسان دامريکا متحده ايالاتو، انگلستان، او سعودي عربستان ته صادروي. پورته يادونه وسول چې دامريکامتحده ايالاتو دنرسيڼگ سيکتور دکارمندانو له کمښت سره مخ و، نوامريکادخپل مهاجرت په قانون کښي تغيرات راوستل چې دفلپينيانو په گټه تمام سول ځکه چې دپرو فلپينيانو ته په امريکا کښي دکارکولو زمينه برابره سول، خپل هيواد ته ئې پيسې استولې چې دغه کار دفلپين ددولتي او خصوصي نرسيڼگ سيکتور دانکشاف سبب سو. که څه هم دفلپين په اړه مکلمه ډاټا ترلاسه کول ستونزمن دي خو د ۱۹۷۰ کلنو څېړني بنسټي چې پنځه اتيا ۸۵٪ فلپيني نرسانو له خپل هيواد څخه مهاجرت کړي دي. ددې سره سم، فلپين په ۱۹۵۰ کښي اوولس (۱۷) نرسيڼگ مکتبونه درلودل خو دغه تعداد په ۱۹۷۰ کښي يو سلو څلوېښت (۱۴۰) ته پورته سو.

دشلمې پېړۍ په اواخرو کښي ديو فلپيني نرس مياشتني معاش په خپل هيواد کښي له پنځه سوه پنځوس څخه ترزر (550 - 1000) پيساس (pesos) پوري و چې په هغه وخت کښي د اويا الی يو سلو څلوېښت (70 - 140) امريکايي ډالر معادل و خو دامريکا په متحده ايالاتو کښي ديو فلپيني نرس متوسطه اندازه معاش داته سوه څخه تر څوارلس سوه (800 - 1400) امريکايي ډالري پوري و. فلپينيانو به دغه پيسې خپل هيواد ته استولې چې بايد دفلپين داقتصادي انکشاف سبب گرځېدلی وای خو داسي ونه سول. فلپينيانو په ۱۹۷۸ کښي دو نوي عشرار په پنځه (۹۲،۵) ميليونه امريکايي ډالر له امريکا څخه خپل هيواد ته استولي ول چې په ۲۰۰۵ دغه رقم لس عشرار په اووه (10.7) بيليو نه امريکايي ډالرو ته ورسېدئ. که څه هم دفلپين حکومت زياتي پيسې ترلاس کړې خو بيا هم د بې کارۍ په کمولو کښي ئې ورسره کومک ونه کړ. په ۱۹۹۰ کښي اته عشرار په څلورفيصده (۸،۴٪) فلپينيان بې کاره ول خو په ۲۰۰۳ کښي دغه فيصدي دولس عشرار په اووه (۱۲،۷٪) ته پورته سو.

په ۲۰۱۱ کښي فلپين پروغتيابي چارو او سهولتونو باندي دخپل ملي نا خالص توليداتو (GDP) درې عشرار په شپږ (۳،۲) فيصده مصرف کړي و چې په دې توگه نړۍ وال صحي سازمان (World

(Health Organization) ورته ۱۷۰ یم مقام ورکړ. د ۱۹۹۹ څخه بیا تر ۲۰۰۳ پوري يعنې په پنځو کالو کښې فلپین اووه ویش زره (۲۷۰۰۰) د نرسینګ فارغین ورکړي دي مګر یوازې په ۲۰۰۵ کښې ئې بیا شپږ ویش زره (۲۲۰۰۰) نرسان له زده کړو څخه فارغه سوي دي خو بیا هم د فلپین صحي نظام (health system) په خاصه توګه په کلیوالي سیمو کښې د بودبچې دکسر، د پرسونل او د پرمختللي تکنالوژي له کمښت سره مخ دی. پوهان وایي چې د نرسینګ خصوصي او تجارتي کول د فلپین د علمي کدرونو د دماغونو د پرواز سبب ګرځېدلي دي.

په فلپین کښې د نرسانو معاش دهغه معاش سره چې په امریکا کښې فلپیني نرسانو ته ورکول کیږي، زیات فرق لري. څېړني ښيي چې د ۲۰۰۵ څخه تر ۲۰۱۰ پوري په فلپین کښې یو فلپیني نرس ته یو سلو او یا (۱۷۰) امریکایي ډالر د میاشتي ورکول کېدل خو د امریکا په متحده ایالاتو کښې بیا له درې څخه تر څلور زره (3-4000 USD) امریکایي ډالره د میاشتي فلپیني نرس ته ورکول کېدل. د امریکا دغه اقتصادي تشویق (economic incentives) د فلپیني نرسانو له پاره ددې سبب سوی دی چې فلپیني ډاکټران هم خپل کور پرېږدي او امریکا ته ولاړ سي ځکه چې ډاکټرانو به دخپل هیواد په دننه کښې له درې سوه څخه تر اته سوه (300-800 USD) امریکایي ډالر په میاشته کښې ترلاسه کول چې دا د پورته ذکر سوي نرسانو تر معاش ډېر کم ؤ. امریکا ته د فلپیني نرسانو او ډاکټرانو مهاجرت د فلپین ملي صحي سیکټور (national health sector) په تاوان تمام سوی دی. په ۱۹۹۰ کښې به د پنځلسو الی شلو (15-20) ناروغانو پر سر یو نرس رسېدئ خو دوخت په تېرېدو سره ددې پر ځای چې د فلپین په صحي نظام کښې اصلاحات راغلي وای، خرابی رامنځ ته سوې ځکه چې په ۲۰۰۷ کښې به څلوېښتو الی شپېتو (40-60) مریضانو ته یو نرس ولاړ ؤ.

د فلپیني نرسانو او ډاکټرانو مهاجرت نه دا چې د فلپین د صحي سیکټور د خرابی سبب سو بلکې خپله دغه مهاجر فلپینیان هم د زیاتو ستونزو سره مخ سول. د مثال په توګه، دوی په امریکا کښې ونه سواي کولای چې خپل د مسلک مربوط نوي مهارتونه زده کړي، ډېر کله به د شپې او درخصتیبو په ورځو کښې پر کار ول، کاري چاپیریال ئې تبعیضي (discriminatory) ؤ، فرديسي، دکورنۍ او ټولني څخه لیريوالي په سختو دماغي فشارونو اخته کړل. کله چې د یو هیواد حکومت ونه سي کولای چې د دماغونو د پرواز یا د علمي کدرونو د مهاجرت ګټي او تاوانونه په هر اړخیز ډول وسنجوي، هغه به حتماً په اقتصادي، اجتماعي، مالي او صحي ستونزو اخته کیږي.

جنوبي اسيا: South Asia

هندوستان:

د ملگرو ملتونو دانكشافی پروگرام یا (UNDP) د تخمین له مخي انډیا د کاله د دوو بیلیونو امریکایی ډالر د تاوان سره مخ ده ځکه چې د انډیا د کمپیوټر ماهران د امریکا متحده ایالاتو ته مهاجرت کوي. هغه هندي شاگردان چې د هیواد د باندني زده کړي کوي، انډیا ئې د کاله د لس بیلیونه (\$10 billion) امریکایی ډالر د تاوان سره مخ کړې ده ځکه چې هندي شاگردان په هندي کالدارو خارجي اسعار رانیسي، نو داقتصاد علم د قوانینو سره سم، په مارکېټ کېښي د هندي پیسو عرضه ډیرېږي او د خارجي پیسو تقاضا زیاتېږي، د خارجي اسعار و ارزښت هم پورته کېږي او د هندي کالدارو ارزښت بیا کمېږي چې دغه حالت انډیا د کاله د لس بیلیونه امریکایی ډالر د تاوان سره مخ کړې ده.

نیپال:

هر کال دوه لکه پنځوس زره (250,000) نیپالیان د مختلفو عواملو له سببه د نیپال څخه مهاجرت کوي. د باندني هیوادونو د ژوند کولو لوړ معیارونه، کاري زمينې، ښه ترا عاید، تعلیم، جلبوونکي غربي ژوند ستایل (luring western lifestyle) امنیت، ثبات او داسي نور هغه عوامل دي چې نیپالیان ئې دخپل هیواد څخه مهاجرت کولو ته تشویق او مجبور کړي دي ځکه د نیپال حکومت تراوسه نه دی توانېدلی چې خپلو هیوادوالو ته دغه یاد سهولتونو تهیه کړي.

پاکستان:

د پاکستان مغشوش سیاسي حالت او د هیواد د باندني د وظيفو ښه ترا امکاناتو پاکستانیانو ته لاره هواره کړې ده چې دخپل هیواد څخه داروپا صنعتي هیوادونو، شمالي امریکا او د منځني ختیځ د تیلو درلودونکو ممالکو ته مهاجرت وکړي. پاکستان نیم صنعتي (semi-industrialised) هیواد دی خو بیا هم ویل کېږي چې هر کال په زرگونو ماهر پاکستانی ډاکټران، انجینران او ساینس پوهان دخپل هیواد څخه مهاجرت کوي.

سريلانکا:

سريلانکا د دېرش کلن داخلي جنگ له سببه لوی تعداد وروشنفکران او علمي کدرونو له لاسه ورکړه. د سريلانکا مسلکي کدرونو د امریکا په متحده ایالاتو، استرالیا، کاناډا او انگلستان کېني پناه واخيسته. په دې ورستيو کلنو کېني د سريلانکا حکومت او خصوصي مؤسسې دواړه کونښن کوي چې خپل کدرونه بيرته خپل کورته ستانه کړي خو کراري اقتصادي ودي (slow economic growth) او سياسي بې ثباتي دغه لړۍ له ستونزو سره مخ کړې ده.

افغانستان:

د تيرو دوو دېرشو (۳۲) کلنو راهيسي افغانستان په نړۍ د مهاجرينو ترټولو لوړ ثبت (record) خپل کړی دی. د ملگرو ملتونو د مهاجرينو د عالي کميشنري دفتر United Nations High Commissioner for Refugees UNHCR) د راپور له مخي، په نړۍ کېني په اوسط ډول په هرو څلورو مهاجرينو کېني يو افغان مهاجر وي. د ملگرو ملتونو ياد دفتر په دې ورستيو کېني يو راپور خپور کړ چې په کېني راغلي وه چې دوه عشاريه شپږ (2.6 million) ميليونه افغانان چې پنځه نوي فيصده (۹۵٪) کيږي په ايران او پاکستان کېني اوسېږي. د پاته پنځه فيصده په اړه ويل کيږي چې د پيسو په زور ئې ځانونه تر اروپايي هيوادونو پوري رسولې دي. ځيني نور افغانان بيا د سکاټلډ شپ له لاري له هيواده مهاجرت کوي او که وکولای سي چې د باندې ژوند برابر کړي، نو بيرته خپل کور ته نه راستنېږي. د جرمني چارواکي وايي چې د ۲۰۱۳ تر نيمايي پوري دوه زره اووه سوه (2,700) افغان پناه غوښتونکي د دوی سره ثبت سوي دي. يو ان ايچ سي آر (UNHCR) په خپل ويب سايت کېني ليکلي دي چې په تيرو لسو کلنو کېني پنځه عشاريه اووه (۵،۷) ميليونه افغان مهاجر په خپله خوښه افغانستان ته ستانه سوي دي خو د امنيتي سونزو له مخي څلور لکه پنځه ویش زره (425,000) افغانان د ۲۰۱۲ تر نيمايي پوري د هيواد په دننه کېني بې ځايه ول.

د يو ان ايچ سي آر (UNHCR) په ويب سايت کېني راغلي دي چې تر ۲۰۱۳ تر اخيره به يو ان ايچ سي آر (UNHCR) په مجموع کېني يو لکه و دو اويا زره (172,000) مهاجرچي يو لک او پنځوس زره به له پاکستان، شل زره له ايران او شل زره به له نورو هيوادونو څخه افغانستان ته ستانه کړي. (د يو ان ايچ سي آر په ارقامو کېني تېروتنه سوې ده. که ۲۰۰۰۰+۲۰۰۰۰+۱۵۰۰۰۰ جمع سي، نو تر ۱۷۲۰۰۰ اوږي يعني ۱۹۰۰۰۰ جوړوي. ژباړن) دغو بيرته راستانه کېدونکو افغانانو ته به د سږي پر سر يو سلو پنځوس (۱۵۰) امريکايي ډالر اود صحي، قانوني/حقوقي، اجتماعي موضوعاتو او مسائلو او دماينونو په اړه معلومات او مشورې ورکول سي. داندېښنې وړ خبره داده چې دغه

بیرته راستانه کېدونکي افغانان به د افغانستان پراقتصاد داوړو بار سي او که څنگه ځکه چې زما (ج. م. مهربان) د معلوماتو له مخي چې په هغه وخت (۲۰۰۸-۲۰۰۶) کېني مي د کندهار دمهاجرينو او بیرته راستانه کېدونکو چارو په رياست کېني کار کاوه، دبیرته راستانه کېدونکو دمهارتونو له پاره په افغانستان کېني مارکېټ نه ؤ او ځيني ئې په سختو ناروغيو هم اخته ول چې داپر دولت نور مصارف هم راولي. له يوې خوا يو ان ايچ سي آر (UNHCR)، دولت او نړۍ واله ټولنه اخته دي چې افغان مهاجر خپلو کورونو ته ستانه کړي خو له بلې خوا زيات ماهر افغانان خپل هیواد پرېږدي او ډېر کم ئې بیرته راستنېږي. د دولت دمخالفيينو له خوا ترور او گوانوونه، اختطاف، جنایي فعالیتونه، بې کاري، د برق او پاکو اوبو نه ستوالی، په لویو بنارونو کېني ترافيکي گڼه گونه، د ژوند کولو له پاره کم ځایونه او يا غیري معیاري کورونه، کم معاشات او مزدوري، نامني، سياسي بې ثباتي، دهمسايه ممالکو مداخلې، په دولتي او غیردولتي مؤسساتو کېني خپلوي پالنه (nepotism) او داسي نور عوامل دي چې همدا اوس-اوس ئې افغانان په خاصه توگه علمي کدرونه بیا مهاجرت کولو ته مجبوره کړي دي. په افغانستان کېني د پوهنتون د پرفیسر معاش په دولتي پوهنتونونو کېني پر یوه ساعت تر دوه ډالره نه اضافه کېږي او د طب د پوهنځۍ څخه د فارغه سوي ډاکتر معاش په دولتي روغتون کېني دمیاشتي تقریباً سل ډالره دی. دغه معاشات داساسي ضرورتونو (basic needs) له پاره هم کافي نه دی نو ځکه مسلکي کدرونه جرمني، استرالیا، کاناډا، د امریکا متحده ایالاتو او د عربو متحده اماراتو ته مهاجرت کوي او اکثره ئې هورې داسي کارونه کوي چې د دوی د مسلک سره مطابقت نه لري. د افغانستان دولت او خصوصي سیکتور د مثال په توگه یو برقي انجینر او نلداوان د بنگله دېش او انډیا څخه په خورا لوړ قیمت واردوي. د افغانستان دمکاتبو او پوهنتونو نصاب دوظیفو دمارکېټ سره چندانې عملي اړخ نه لري نو ځکه ډېر افغانان نورو هیوادونو ته ځي او هلته د خدماتو په سیکتور کېني مزدوري کوي. د افغان مهاجرينو دبیرته راستانه کېدو له پاره د افغانستان دولت، نړۍ واله ټولنه او د امریکا متحده ایالات باید د پورته یاد سوو مشکلاتو له پاره په گډه کار وکړي که داسي ونه سي نو نور مسلکي کدرونه به هم له افغانستان ولاړسي چې لږې ئې همدا اوس دوام لري.

شرقي اسيا Eastern Asia:

چين:

د ملي ناخالصو توليداتو د چټکي ودي سره- سره، چين د دماغونو له پرواز سره مخ دی. ټول هغه چينايان چي په چين کښي دکاله يولک و شل زره يان (120,000 yuan) يا اوولس زره، شپږ سوه، پنځوس (\$17,650) امريکايي ډالر ترلاسه کوي، غواړي چي مهاجرت وکړي.

په چينايانو کښي غربي ممالکو ته د مهاجرت کولو ميلان ورځ په ورځ زياتيږي. په ۲۰۰۶ کښي پنځه شپږته زره (65,000) چينايانو په امريکا، پنځه ویش زرو (25,000) په کاناډا او پنځلس زرو (15,000) په استراليا کښي ددایمي اوسېدنې حق ترلاسه کړ. دچين څخه تلونکي مهاجر اکثر دمنځنۍ طبقې (middle-class background) مسلکي او ماهر کسان دي چي دچين داقتصاد په جوړولو کښي دملا دتير غوندي برخه لري. چين په دنيا کښي تر ټول بد دماغونو دپرواز سره مخ دی ځکه چي په هرو هغو لسو شاگردانو/محصلينو کښي چي دهيواد دباندې زده کړي کوي، اووه کسه ئې هيڅکله بيرته خپل هيواد ته نه ستنيږي.

دماغونو پرواز اکثره وخت پردوو ډولونو پېښيږي. اول، هغه روشنفکران، ماهران او مسلکي کسان چي دمختلفو عواملو او دلایلو له مخي خپل هيواد پرېږدي. دوهم، هغه محصلين چي دباندې زده کړي وکړي او بيا خپل هيواد ته نه ستانه کيږي. چين د دماغونو د دواړو ډوله پروازونو سره مخ دی خو دوهم ډول ئې تر اول ډول په چين کښي زيات مشهور او عام دی. ديوویشتمې پېړۍ په پيل کښي، چين خارج ته محصلين واستول چي پرمختللي مهارتونه او پوهه ترلاسه کړي او وکولاسي چي چين دیرغل او فقر څخه وساتي خو د فراغت څخه ورسته ډېر محصلين چين ته ولاړل او زيات ئې بيا په خارجي هيوادونو کښي پاته سول. د ۱۹۵۰ کلنو څخه بيا تر ۱۹۷۰ کلنو پوري په چين کښي سياسي بې ثباتي وه، ددې بې ثباتي په نتيجه کښي ډېر چينايان مايوسه سول او باندي هيوادونو ته ئې مهاجرت وکړ.

باثباته اقتصادي ودي (steady economic growth) دچين ملي ناخالص توليدات او سړی سر عايد اضافه کړی دی، نو ځکه ډېر چينايي مور وپلار خپل اولادونه دزده کړو او ژوند کولو له پاره خارج ته استوي. ډېر چينايان که وکولای سي چي په خارج کښي يوه ښه وظيفه پيدا کړي، بيرته خپل کور ته نه ستنيږي. شتمني چينايي کورنۍ علاقه لري چي دننه ژوند کولو له پاره دچين

د باندې ژوند وکړي. لاندې جدول د چینایي محصلینو د مهاجرت کال، د مهاجر سوي محصلینو او دبیره راستنېدونکو تعداد او فیصدي نېټې:

جدول: د چین دبیره راستنېدونکو محصلینو فیصدي			
کال	بهر ته دلېرې دول سوو محصلینو تعداد	دبیره راستنېدونکو محصلینو تعداد	فیصدي
1978	860	248	28.84
1979	1777	231	18.16
1980	2124	162	13.46
1981	2922	1143	23.22
1982	2326	2116	38.96
1983	2633	2303	49.07
1984	3073	2290	54.04
1985	4888	1424	48.13
1986	4676	1388	44.72
1987	4703	1605	43.06
1988	3786	3000	47.12
1989	3329	1753	47.61
1990	2950	1593	48.08
1991	2900	2069	49.65
1992	6540	3611	50.39
1993	10742	5128	49.92
1994	19071	4230	43.25
1995	20381	5750	40.17
1996	20905	6570	38.66
1997	22410	7130	37.58
1998	17622	7379	38.05
1999	23749	7748	37.36
2000	38989	9121	34.92
2001	83973	12243	29.36
2002	125179	17945	25.01

23.34	20152	117307	2003
23.03	24726	114682	2004
24.02	34987	118515	2005
25.09	42000	134000	2006

پورته جدول د ۱۹۷۸ څخه تر ۲۰۰۲ پوري د چينايي محصلينو په بهر کښي داوسېدولو دمیلان زیاتوالی ښيي خو هغه محصلین چي بیرته خپل هیواد ته ستانه سوي دي، تعداد ئي زیات سوی دی مگر په مجموع کښي دبیرته راستنېدونکو فیصدي لږ سوي ده.

تایوان:

تایوان د ډېر کلنو راهیسي د دماغونو له پرواز سره مخ دی. ډېرو هغه تایواني انجیرانو چي په خپل کور کښي به ئي لیسانس کړی ؤ، دلور و زده کړه او پي ایچ ډي (PhD) له پاره به دامریکا متحده ایالاتو ته تلل، کله چي به ئي تعلیم پوره سو، هورې به پسي پاته سول. د تایواني انجیرانو دغه کار د هیواد د مایکرو الکترونیک صنعت غوسه و پارول او د نتیجه ئي ورکړه چي د ۲۰۱۳ راهیسي تایوانیان د زده کړو د بشپړېدو څخه وروسته بیرته خپل هیواد ته ستنیري.

استرالیا:

د پاسفیک جزیرې (Pacific Islands)

د پاسفیک ډېرې جزیرې چي انگلستان تر ۱۹۲۰ او ۱۹۹۰ کلنو پوري مستعمره کړي وې، اوسېدونکو ئي استرالیا او نیوزیلانډ ته مهاجرت کړی ؤ. د مستعمرو د ختمېدو څخه وروسته، په فیجی (Fiji)، تونگا (Tonga)، او ساموا (Samoa) کښي د دماغونو پرواز ډېر کم واقع سوی دی. د پاسفیک هغه جزیرې لکه تاحیتی (Tahiti) چي فرانسې مستعمره کړي وې او یا دامریکا متحده ایالاتو ورباندي تسلط درلود، اوسېدونکو ئي فرانسې، دامریکا متحده ایالاتو او کاناډا ته مهاجرت وکړ.

نیوزیلانډ:

د ۱۹۹۰ کلنو په جریان کښي به هر کال دېرش زره (30,000) نیوزیلانډیانو مهاجرت کاوه. په ۲۰۰۵ کښي داقتصادي همکارۍ او انکشاف مؤسسې (Organization for Economic Co-

operation and Development OECD) یو راپور خپور کړ، په دې راپور کې لیکل سوي وه چې څلرویش عشاریه دوه (۲، ۲۴) فیصده نیوزېلاندیان د هیواد د باندې په خاصه توګه په استرالیا کې مېشت دي. په ۲۰۰۷ کې څلرویش زره (24,000) نورو نیوزېلاندیانو استرالیا ته مهاجرت وکړ. د ۲۰۰۸ کال په انتخاباتي کمپاین کې ملي ګوند / نېشنل پارټي (National Party) په خپل کمپاین کې د کارګر ګوند (Labour Party) چې پرواک و، ناتوانایي په ګوته کول چې نه سي کولای نیوزیلاندي کارګران او کارمندان د هیواد دننه وساتي. ملي ګوند د سړک پرغاړه پر ولاړو لویو باندې لیکلي ول چې: "Wave goodbye to higher taxes, not your loved ones" یعنې دخپلو خواخوږ دخدای په امانې پرځای، لور ټکس اخیستلو ته خدای په امانې وویاست. ملي ګوند په دغه ډول سره انتخابات وګټل. څلور کاله وروسته، د نیوزېلاندي کارمندانو مهاجرت تر پخوا پسي شدید سو، په ۲۰۱۲ کې درو پنځوس زرو (53,000) نیوزېلاندیانو دخپل هیواد څخه مهاجرت وکړ. د نیوزیلاند صدراعظم جان کي (John Key) نړۍ وال مالي بحران ([global financial crisis](#)) د نیوزېلاندیانو د دماغونو د پرواز سبب وبلل. د جان کي د حکومت له پیل یعنې ۲۰۰۸ څخه بیا تر ډیسمبر ۲۰۱۲ پوري یو لک و اويازره (170,000) نیوزېلاندیانو استرالیا ته مهاجرت کړی دی. که له یوې خوا نیوزېلاند خپل ماهران له لاسه ورکوي خو له بله اړخه بیا بیرته دخپل نفوس دیوفیصد په اندازه مسلکي کسان له خارجه تر لاسه کوي.

شمالي امريکا North America :

کاناډا:

په ۱۹۲۰ کلنو کښي دکاناډا تر شل فيصده (۲۰%) ډېر انجینرانو او اوساینس پوهانو د امریکا متحده ایالاتو ته مهاجرت کاوه. د ۱۹۲۰ څخه بیا تر ۱۹۷۹ پوري اوولس زره (17,000) انجینرانو او ساینس پوهانو امریکا ته مهاجرسوي ول خو په ۱۹۵۱ د تخنیکي کسانو د مهاجرت فیصدي له اوویش فیصده (27%) څخه لس فیصده (۱۰%) ته او په ۱۹۲۷ کښي پنځه فیصده (۵%) ته کښته سوه. د امریکا متحده ایالاتو ته دکاناډایانو د دماغونو پرواز دکاناډا یوه داخلي سیاسي موضوع ده. پر عوایدو باندي زیات ټکس (income tax) اخیستل په کاناډا کښي د دماغونو پرواز پېښ کړی دی په داسي حال کښي چي په امریکا کښي د سافت وېر، د هوایي جهازونو، دروغتیا او ساتیري په سیکتورونو کښي معاش لوړ او ټکس لږ دی. ځیني نور پوهان بیا وایي چي په کاناډا کښي پر تحقیق (research funding) باندي د بودیجې کموالی او د امریکا په متحده ایالاتو کښي د مختلفو وظیفو امکاناتو، کاناډا د دماغونو د پرواز سره مخ کړې ده. کاناډا په ۱۹۹۰ کلنو کښي خپل ځیني ماهر کسان د امریکا پر متحده ایالاتو بایلل خو په مقابل کښي ئې بیرته له دباندې ډېر مسلکي کدرونه تر لاسه کړه، اوس کاناډا د دغو مسلکي کدرونو له استعدادونو او تجربو څخه خوند اخلي خو ځیني وخت بیا کاناډایان دباندني مسلکي کسانو سره تبعیض کوي او د کښته معاش کارځایونو ته ئې ورتهیله کوي.

دکاناډا غزېدونکي اقتصاد (resilient economy) پیاوړي داخلي مارکېټ، د غوښتنو او معیارونو سره برابر ژوند او په ډېرو سیکتورونو کښي د مناسب معاش/مزدوري، په کاناډا کښي د دماغونو د پرواز پدیده پای ته رسولې ده. دکاناډا اقتصادي کامیابي اوس ځینو خاصو مسلکي امریکایانو ته لا د مهاجرت لاره هواره کړې ده. د غیري واقعي شواهدو (Anecdotal evidence) له مخي، د ۲۰۰۱ د سپټمبر دیوولسمي نېټي د پېښې څخه وروسته، د امریکا په امنیتي اقداماتو (US security measures) کښي کوم خاص پیام وړ تغیر نه دی راغلي، همدا علت دی چي اوس امریکایان کاناډا ته مهاجرت کوي.

د امریکا متحده ایالات:

د امریکا متحده ایالات په عمومي توګه د دماغونو له پرواز سره مخ نه دي ځکه چې په زرو (1,000) تعلیم یافته کسانو کې د مهاجرت فیصدي صفر عشریه اووه (0.7) شمېرل سوې ده. د امریکا متحده ایالات د کلیوالي سیمو د کم نفوس په ستونزه اخته دي ځکه چې ډېر تعلیم یافته کلیوالي/صحرايي ځوانان بناري یا نیمه بناري سیمو (suburban areas) ته کوچ کوي چې پر کلیوالي ټولنو باندي ئې منفي تاثیر کړی دی. د امریکا دمسه چوسیتس د تکنالوژي دانستیتيوت (Massachusetts Institute of Technology) یو غړی وایي چې "We educate them, but then we don't make it easy for them to stay" کوو خو زموږ د پاره داستونزمنه ده چې دوی په کلیوالي سیمو کې پاته کړو.

لاتین امریکا Latin America :

د لاتین امریکا څخه په پېڅر مسلکي کسان مهاجرت کوي چې اکثره ئې ډاکټران، معماران او انجینران دي. دغو علمي کدرونو خپل مقصد ځای د امریکا متحده ایالات ټاکلي دي. کله چې د امریکا متحده ایالاتو ته ورسېږي نو هورې داسي کارونو ته لاس ورواچوي چې د دوی د مسلک سره هېڅ سره نه خوري، دغه د لاتین امریکا له پاره د دماغونو پرواز دی، خو دنړۍ له پاره د دماغونو ضایع (brain waste) بلل کېږي. داچې په ځینو لاتین امریکایي ولسونو کې د شاگردانو نوم ثبتونه په طبي مکتبونه کې ډېره ده، علت ئې همدا دی چې اکثره ډاکټران د لاتین امریکا څخه پرواز کوي. د ۲۰۰۰ کال یوه څېړنه بښي چې لاتین امریکایي هیوادونو خورا ډېر مسلکي کدرونو له لاسه ورکړي چې فیصدي ئې لاندې ښوول سوې ده:

هیواد	د علمي/مسلکي کدرونو د مهاجرت فیصدي
ارجنټینا	2.9%
برازیل	3.3%
چیلی	5.3%
کولمبیا	11.0%
اکواډور	10.9%

14.3% [140]

مکسیکو

کیوبا Cuba

په ۱۹۹۷ کښې د کیوبا چارواکو ادعا وکړه چې یو دېرش زره (۳۱۰۰۰) کیوبایي ډاکټران دنړۍ په یو شپېتو (۲۱) ممالکو کښې خپاره دي. د کیوبا شل زره (۲۰۰۰۰) ډاکټران په وینزیو بلا کښې دورځي د یولک (۱۰۰۰۰۰) بېلره تیلو په تبادله په کار اخته دي. هغه کیوبایان چې دخپل دولت له خوا ورته په وینزیو بلا کښې دکار کولو اجازه ورکول سوې ده او هیواد ته پیسې استوي، د دماغونو په پرواز کښې نه شمېرل کیږي.

کارابین Caribbean :

د کارابین جزیرې زیات تعداد ماهر کارمندان له لاسه ورکوي. د دغو جزیرو څخه تقریباً دېرش فیصده (30%) کاري ځواک دخپلو هیوادونو څخه تللی دی او اتیا فیصده (80%) د سوري نېم (Suriname) هایتي (Haiti) گرینادا (Grenada) او گویانا (Guyana) د جزیرو اوسېدونکي چې د پوهنتونونو څخه فارغه سوي دي د امریکا متحده ایالاتو ته ئې مهاجرت کړې دی. د جامیکنس (Jamaicans) اکثره اوسېدونکي دهیواد دباندې اوسیږي. ویل کیږي چې د دغو ولسونو مهاجر سوي مسلکي کدرونه خپل هیواد ته پیسې (remittances) استوي. هغه پیسې چې د جامیکنس مسلکي کدرونه خپل هیواد ته له دباندې استوي، دیاد هیواد دملي خالصو تولیداتو (GNP) اتلس فیصده (18%) جوړوي. د دغو جزیرو په اړه چې خپلو هیوادونو ته پیسې استوي دغه سوال رامنځ ته کیږي چې ایا دغه میلان (trend) د دماغونو پرواز ویل کیږي او که یا؟

د دماغونو د پرواز دمخنیوي لاري (Preventative measures)

استعدادونه دیوهیواد په انکشاف کښې خورا مهمه ونډه لري. د هغه هیواد اقتصاد ښه پرمختګ کوي چې نړۍ وال ماهرین او مسلکيان لري نسبت وهغه ته چې نه ئې لري. ډېرو هیوادونو د ماهر و کارمندانو او علمي کدرونو د ساتلو له پاره راز-راز پالیسۍ جوړې کړې دي. د مثال په توګه، د افریقا د صحت سیکتور د دماغونو له سخت پرواز سره مخ دی، دمخنیوي له پاره ئې افریقایي دولتونو مختلف پروګرامونو وړاندې او پلي کړي دي. دکویت خلګ وايي چې دکویت د دماغونو

د پرواز دمخنيوي له پاره بايد امنيت او اميد ته کار وسي ځکه چې کويټيان دخپل هيواد پر راتلوونکي وختونو باندي باور نه لري، افغانانو ته هم ورته ناروغي ورپېښه ده. چين داستعدادونو دساتلو او غورېدلو (flourish) له پاره دژوند کولو عادي او ازاده فضا او ميکانيزم رامنځ ته کوي. انډيا که څه هم د دماغونو له پرواز سره مخ ده خو تراوسه ئې کوم پرواگرام او پاليسي نه ده جوړه کړې ځکه چې انډيا په دې باور ده چې دانډيا څخه دباندې علمي کدرونو به دانډيا دراتلوونکي له پاره ښه کار وکړي. جرمنيانو د (GAIN) يا (حصول) په نوم يو دولتي ابتکار کړی دی چې له مخې ئې هغه جرمنيان چې دباندې ژوند کوي خپلو کورونو ته ورستانه کوي. نور ممالک لکه سويټزرلېنډ، استريا (Austria) او فرانسه هم جرمني ته ورته پروگرامونه لري.

د دماغونو پرواز دمهارتونو کمښت رامنځ ته کوي او دپانگي اچونې (investment) پر بایللو دلالت کوي. د دماغونو د پرواز دمخنيوي له پاره هيوادونه بايد په محلي مارکېټونو کښي اصلاحات راولي. تجربو ښوولې ده چې د دماغونو دمخنيوي له پاره ترټولو ښه حل لار داده چې خپلو مسلکي کدرونو ته اميتاز ورکول سي چې په خپل کور کښي پاته سي خودبې کارۍ دکمولو يوه لاره هم داده چې يو هيواد خپلو اوسېدونکو ته دباندې کار کولو له پاره اجازه ورکړي. دلته سوال رامنځ ته کېږي چې ايا د دماغونو پرواز ښه دی او که بد؟ دا ديو هيواد په اقتصادي حالت پورې اړه لري چې د دماغونو پرواز ته اجازه ورکوي او که يا.

د دماغونو د پرواز (brain drain) متضاد حالت د دماغونو حصول (brain gain) دی. د دماغونو د حصول له مخې، دولتونه کونښن کوي چې هم خپل علمي او مسلکي کدرونه هم وساتي او هم له نورو هيوادونو څخه دغسي شخصيتونه ترلاسه کړي، چې يوبڼه مثال ئې کاناډا ده. په ۲۰۰۳ کښي انگلستان د ولفسن فاونډېشن ([Wolfson Foundation](http://www.wolfsonfoundation.org)) په همکارۍ د شلو ميليونه پاوندو (20 million) په ارزښت يو پنځه کلن تحقيقي (research) پرواگرام تاسيس کړ. د پروگرام هدف دادی چې فردېس انگلېسي ساينس پوهان له نورو هيوادونو څخه بيرته خپل هيواد ته ستانه او دراتلوونکي برتانوي ځوانانو د مهاجرت لږې ودروي.

په عمومي توگه پرمختلوونکي هيوادونه (developing countries) د دماغونو له پرواز څخه کرېږي ځکه چې د دغه هيوادونو څخه علمي کدرونه وزی او بيا ډېر لږ اوسېدونکي بيرته خپلو

هيوادونو ته هغه مهال ستنيرې چې بڼه خوړين سوي وي. د پرمختلونکو هيوادونو ځيني مسلکي کسان په نورو هيوادونو کښي د مسلک مربوط کارونه هم نه سي پيدا کولای، اکثره ئې د خدماتو په سيکتور (service industry) کښي کار شروع کړي چې د دوی د مسلک سره هيڅ برابر نه وي، کله چې خپل هيواد ته بيرته ستنيرې، هغه مهارتونه چې دوی مخکي درلودل، له ياده ئې وتلي او يا په مارکېټ کښي تقاضا نه لري ځکه چې زاړه او تروخت تېر سوي وي. دغه حالت ته نو بيا د دماغونو ضايع (brain waste) ويل کيږي چې د دولتونو له پاره يو بل رنځ دئ او بايد مخنيوی ئې وکړي. افغانان هم په دغه رنځ اخته دي، علمي کدرونه ئې په غرب او نوره دنيا کښي داسي کارونه کوي چې د دوی د مسلک خلاف دي.

د دماغونو د پرواز گټې: The advantages of the brain drain

د دماغونو پرواز د تعليم له سيکتور څخه د بشري منابعو (human resources) صادرولو ته وايي چې د هيوادونو په جوړولو کښي د پيسو د چاپولو د ماشين غوندي ونډه لري. د بهرني علمي کدرونو مهاجرت د امريکا د متحده ايالاتو په اقتصاد کښي دکاله د اووه بيليونه امريکايي ډالرو مرسته کوي. د دماغونو پرواز د اصلي ټاټوبي (country of origin) او کوربه هيواد (hosting country) دواړو له پاره (دوې اړخيزي) گټي لري: هغه هيوادونه چې له دباندې مسلکي کدرونه ترلاسه کوي، د بشري ځواک (labour fore) خلا ډکوي. هغه هيواد چې وگړي ئې نورو هيوادونو ته مهاجرت کوي، خپلو هيوادونو ته پيسې (remittances) استوي چې په نتيجه کښي د دواړو هيوادونو اقتصادي انکشاف کوي. د اصلي ټاټوبي او سپدونکي چې خپلو هيوادونو ته پيسې استوي، دا په حقيقت کښي دخپلو وطنوالو له پاره دلورپو زده کړو تقاضا نوره هم اوچتوي او د ژوند کولو معيار اصلاح کوي.

بله گټه ئې داده چې هر هيواد نه سي کولای چې دخپلو علمي او مسلکي کدرونو څخه دمختلفو عواملو له مخي بڼه استفاده وکړي، نوددغسي هيوادونو دوگړو او دولت له پاره بڼه ترا داده چې علمي کدرونه ئې نورو هيوادونو ته مهاجرت وکړي او خپلو هيوادونو ته پيسې واستوي. کله چې مهاجر سوي مسلکيان/علمي کدرونه خپلو هيوادونه ته ستانه کيږي، شايد دوی له ځانونه سره نوي مهارتونه او پوهه هم خپلو هيوادونو ته ور وړي. په ۲۰۱۱ کښي په ټول نړۍ کښي د مهاجر کارمندانو هغه پيسې چې خپلو هيوادونو ته ئې استولي وې، درې سوه، دواويا بيليونه (۳۷۲)

امريکايي ډالر تخمين سوي دي چي په دې جمه کښي يوازي مکسيکو او فليپين په ياد کال کښي څلرويش بيليونه (۲۴) امريکايي ډالر دخپلو مهاجر کارمندانو څخه تر لاسه کړي دي.

د دماغونو د پرواز منفي نتايج Negative consequences of the brain drain:

د دماغونو د پرواز گټي پورته يادي سوې خو تاوانونه ئې دخپل سرليک او ماهيت څخه په څرگند ډول معلوميري. د دماغونو د پرواز لومړی تاوان دادئ چي يو هيواد خپلي هغه بشري منابع له لاسه ورکوي چي د ټولني او اقتصاد له پاره په مجموع کښي ډېري مهمي دي. هغو هيوادونو چي د دماغونو پرواز ئې گټور بللی دئ، په حقيقت کښي د ټولني پرځای د افرادو رفا په نظر کښي نيسي او د دماغونو پرواز همداسي ماهيت لري چي تر ټولني ئې افرادو ته گټه رسيږي. په غيري مساوي توگه دمهارتونو او پوهي وپشل هم د اصلي او هم دکوربه هيواد داقتصاد له پاره زيانونه لري. هغه ماهر کسان چي تر اوږد مهاجرت وروسته خپلو کورونو ته ستانه سي، نو دخپلو وطنوالو له خوا ورته دباندني کس په نظر کتل کيږي چي دا يو ډول رواني ستونزي جوړوي. زيات ماهر کسان کولای سي چي دخپلو هيوادونو څخه خپلي کورنۍ هم له يوڅه وخت وروسته له ځانه سره يو ځای کړي، د دې نتيجه داده چي دوی بيا نور خپلو هيوادونو ته پيسي نه استوي، دا نو داسی تاوان دئ چي هم کدر له لاسه ورکول سو او هم ئې پيسي.

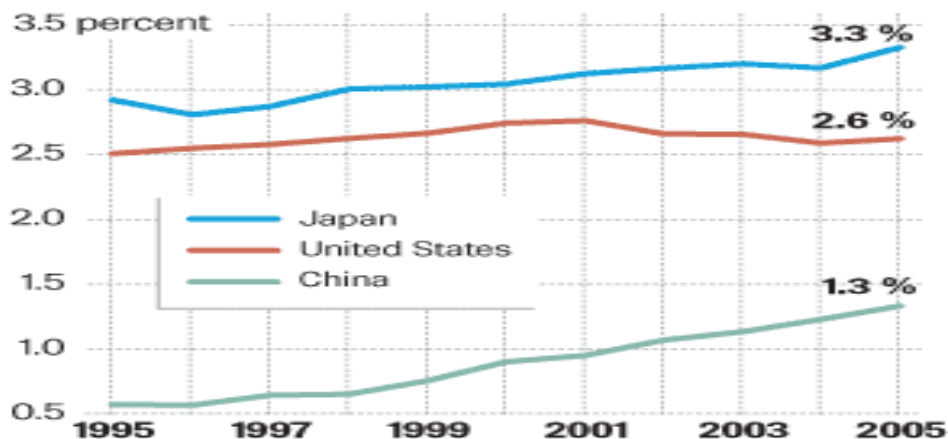
ضمیمې:

په ۲۰۰۵ کښې پر تحقیق او انکشاف باندې د لسو هیوادونو مصارف

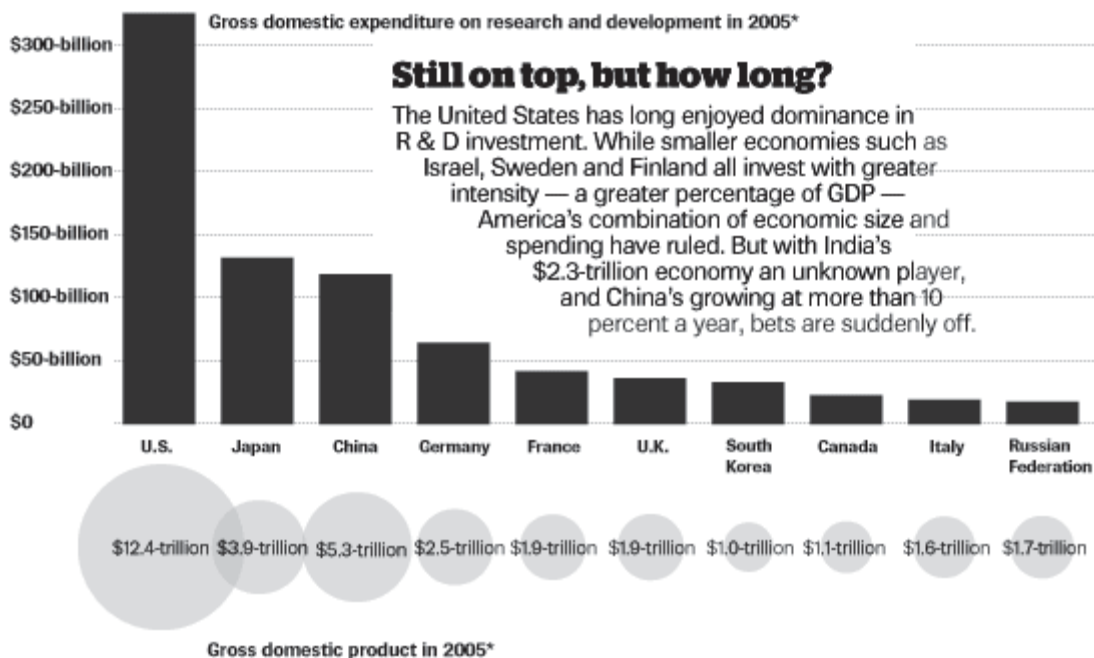
Of big three, U.S. stagnates

These three economies invest the most in R & D, but America's intensity has started to wane.

Gross domestic expenditure on R & D as a percentage of gross domestic product, 1995-2005

Source: OECD Main Science and Technology Indicators 2007
BECKY BOWERS | Times

*Calculated using purchasing power parities

Sources: OECD Main Science and Technology Indicators 2007, World Bank 2005 International Comparison Program, Bloomberg

BECKY BOWERS | Times

د نړۍ لس بانفوسه هیوادونه					
World Top Ten Populated Countries					
شماره هیواد	2000	2010	2012	2050 تخمین	
1	1,268,853,362	1,330,141,295	1,343,239,923	1,303,723,332	چین
2	1,004,124,224	1,173,108,018	1,205,073,612	1,656,553,632	هندوستان
3	282,338,631	310,232,863	313,847,465	439,010,253	د امریکا متحده ایالات
4	213,829,469	242,968,342	248,645,008	313,020,847	اندونیزیا
5	176,319,621	201,103,330	193,946,886	260,692,493	برازیل
6	146,404,914	184,404,791	190,291,129	276,428,758	پاکستان
7	123,178,818	152,217,341	170,123,740	264,262,405	ناجیریا
8	130,406,594	156,118,464	161,083,804	233,587,279	بنګله دېش
9	146,709,971	139,390,205	142,517,670	109,187,353	روسیه
10	126,729,223	126,804,433	127,368,088	93,673,826	جاپان
	3,618,894,827	4,016,489,082	4,096,137,325	4,950,140,178	د لسو هیوادونو مجموعه
	2,466,012,769	2,829,120,878	2,921,709,597	4,306,202,522	د نړۍ نور هیوادونه
	6,084,907,596	6,845,609,960	7,017,846,922	9,256,342,700	د ټول نړۍ نفوس
	http://www.internetworldstats.com/stats8.htm				منبع

د نړۍ لس شتمن هيوادونه				
Top 10 Richest Countries in the World				
شماره	هيواد	پلازمېنه	کرنسي	ملي ناخالص توليدات (سپري سر) په ډالر
1	قطر	دوهه	قطري ريال	102,768.69
2	لکسيمبورگ	لکسيمبورگ	ايرو	80,679.06
3	سينگاپور	سينگاپور	سينگاپوري ډالر	60,883.33
4	ناروي	اوسلو	نارويي کرون	55,264.45
5	بروني دارو سلام	بندر سيري بيگوان	بروني ډالر	50,526.35
6	د امریکا متحده ايالات	واشنگټن ډي سي	امريکايي ډالر	49,802.15
7	د عربو متحده امارات	اب ډبي	درهم	48,992.47
8	سويټزرلنډ	بيرني	سويس فراک	45,285.8
9	کويت	کويت ښار	کويتي دينار	43,846.72
10	استريا	وينا	ايرو	42,477.49
	http://www.mapsofworld.com/world-top-ten/world-top-ten-richest-countries-map.html			
	منبع			
	مختلف ويب سايټونه مختلف معلومات او حصايه وړاندي کوي			
	يادابنت:			

د نړۍ لس فقير هيوادونه		
شماره هيواد	سړي سر ملي ناخالص توليد په ډالر Per Capita GDP 2011	
۱	کانگو	348
۲	لايبيريا	456
۳	زيمبابۍ	487
۴	بروندي	615
۵	ايريتريا	735
۶	د مرکزي افريقا جمهوريت	768
۷	نايجر	771
۸	سايراليون	849
۹	ملاوي	860
۱۰	توگو	899
منبع	http://www.mapsofworld.com/world-top-ten/world-top-ten-poorest-countries-map.html	

ماخذونه:

1. http://en.wikipedia.org/wiki/Brain_drain
2. <http://www.tutor2u.net/blog/index.php/economics/comments/unit-2-macro-portugals-brain-drain>
3. Ntagwirumugara Etienne, PhD, Coordinator RwEdNet & Professor at Kigali Institute of Science and Technology, RWANDA 14-18 May 2012
4. <http://skills.oecd.org/hotissues/braindrain.html>
5. <http://www.unhcr.org/pages/49e486eb6.html>

د لراوډر برېښنايي کتابتون

قدرمنو لوستونکو !

تاسو کولای سئ د لراوډر ویبپاڼې په برېښنايي کتابتون کې زیات شمېر ارزښتناک او په زړه پوري آثار په خپل تفریحي وخت کې مطالعه کړئ .
د لراوډر انلاین کتابتون ستاسو لپاره د لاندینيو موضوعگانو اړوند آثار پر لیکه کوي :

- اسلام او مذهب
- ساینس او تخنیک
- سپورټ او روغتیا
- تاریخ او سیاست
- هنر او ادبیات
- دماشومانو لپاره
- بېلابېل آثار

www.Larawbar.net/library

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**